

Katse keskelle Aasiaa

Venäjän käynnistettyä täysimittaisen hyökkäyssotansa Ukrainaan on pohjoiseksi Euraasiak-sikin toisinaan kutsutun alueen tutkimuksen painopiste siirtymässä aiempaa enemmän Keski-Aasian suuntaan. Usein Keski-Aasiaan mielletään kuuluviksi viisi 1990-luvun alussa Neuvostoliiton hajottua itsenäistynyttä valtiota: Kazakstan, Kirgistan,¹ Tadžikistan, Turkmenistan ja Uzbekistan. Maiden geopoliittinen merkitys näyttää olevan kasvussa Venäjän käyttäessä niitä hyväkseen pakotteiden kiertämisessä ja ollessa haluton luopumaan vaikutusvallastaan alueella samalla, kun Kiina on siellä yhä enemmän läsnä esimerkiksi infrastruktuurin rakentamisessa – suunnitteilla on muun muassa mammuttimainen rautatiehanke Kiinasta Kirgistanin kautta Uzbekistaniin. Muutoksia Venäjän ja Keski-Aasian maiden suhteissa taas voi tarkkailla sellaisista merkeistä kuin yhteisten lehdistötilaisuuksien avauspuheenvuoroissa käytetyistä kielistä: Kazakstanin presidentti Kasym-Žomart Tokajev herätti huomiota viime syksynä Astanassa puhumalla venäjän sijaan kazakkia Venäjän presidentin vierailun yhteydessä.

Tutkimuksen lisäksi myös koulutuksessa näkyy Keski-Aasian merkityksen kasvu, ja koulutuksen osalta tuloksia on syntynyt varsin nopeasti. Sitä heijastelevat tämän *Idäntutkimuksen* Keski-Aasia-teemanumeron lukuisat koulutukseen liittyvät raportit ja muut kirjoitukset. Kun venäjän kieliharjoittelumatkat Venäjälle eivät ole mahdollisia, on kieliharjoittelua alettu toteuttaa muun muassa Keski-Aasian maissa. Marja Jegorenkov on vienyt venäjää opiskelevia lukiolaisia Uzbekistaniin jo kolmena vuonna. Hänen kirjoituksensa avaa kokemuksia noilta matkoilta ja sisältää myös pohdintaa siitä, miten hyvin Uzbekistan matkakohteena soveltuu venäjän kieliharjoitteluun. Onpa matkoilla pyydetty jopa perustamaan suomalainen koulu Uzbekistaniin.

Uzbekistanissa pidemmän vaihtojakson on viettänyt maisteriopintojensa osana Emil Jäntti, jonka raportti käsittelee hänen viettämiään kuukausia Uzbekistanin kansallisessa yliopistossa

1 *Idäntutkimus* käyttää virallisesti Kirgisian tasavaltana suomeksi tunnetusta maasta nimitystä Kirgistan, joka muistuttaa maan kirgiisinkielistä nimeä *Kyrgyzstan* (virallisesti *Kyrgyz Respublikasi*) enemmän kuin nimi Kirgisia, joka juontuu venäjän kielessä neuvostoaikana käytetystä nimestä *Kirgizija*. Kotimaisten kielten tutkimuskeskus suosittaa suomen kieleen nimien Kirgistan ja Kirgisia ohella myös muotoa Kirgisistan.

Taškentissa. Opintojensa lomassa Jäntti pääsi myös opettamaan suomen kieltä, jota voi Suomen kulttuurin ohella Taškentissa opiskella Nordic International -yliopistossa. Autoritaarisessa maassa myös opiskelu tapahtuu tiukan kurin alla, ja vaikka kohdeyliopistossa ei välttämättä pääsekään opiskelemaan juuri niitä kursseja, joita haluaisi, ovat ruohonjuuritason kokemukset opiskelijaelämästä Keski-Aasiassa arvokkaita. Samaan tulokseen tuli Juha-Matti Viitanen, jonka raportti keskittyy hänen osana venäjän kielen ja kulttuurin yliopisto-opintojaan suorittamaansa kieliharjoittelujaksoon Al-Farahin valtiollisessa yliopistossa Kazakstanin Almatyssa.

Kansallisten Venäjän ja Itä-Euroopan VIExpert-asiantuntijaopintojen tämän vuoden opintomatka suuntautui sekin Uzbekistaniin, ja ryhmän kokemuksia viikon mittaiselta matkalta summaa Susanna Leppähaaran ja Larissa Potkosen raportti. Kiireiseen ohjelmaan on mahtunut niin yliopistovierailuja ja kansalaisyhteiskuntaan tutustumista kuin kulttuurielämäänkin. Osa ryhmästä vieraili myös Tadžikistanissa, josta matkaraportin tähän numeroon laativat Kamille Grigonyte ja Jesse Mäkitalo.

Opiskelua käsittelevät artikkelit löytyvät tämän numeron loppupuolelta tutkimuksellisen ja taiteellisen sisällön jälkeen. Numeron avaa Mark E. Simonin käännösartikkeli, joka käsittelee Venäjälle maahan muuttaneiden representaatioita maassa viime vuosikymmenen taitteessa julkaistuissa musiikkivideoissa. Keski-Aasian näkökulmasta erityisen kiintoisa on analyysi Tadžikistanista jo pikkulapsena Venäjälle muuttaneen ja Venäjää Euroviisuissakin edustaneen Manižan kertomusvideosta ”Vajaasti slaavilainen nainen”. Täyteen tapahtumia ja itseironiaa ladatun videon merkitykset aukeavat Simonin tarkastelussa sillekin, joka ei tunne keskiaasialaisiin Venäjällä liitetyjä stereotyyppioita ja syrjintää. Videolla on myös voimaannuttava funktio, sillä sen viesti on, että maahan muuttaneiden alemmuudentunto on pitkälti päänsisäistä ja siten voitettavissa.

Eugenia Pesci tarjoaa esseessään näkymiä Kirgistanin tämänhetkiseen työmarkkinatilanteeseen. Kirgistanista on pitkään lähdetty suurin joukoin työnhakuun erityisesti Venäjälle ja Kazakstaniin, mutta tällä hetkellä maa yrittää houkutella omia kansalaisiaan palaamaan samalla, kun maahanmuutto Etelä-Aasiasta Kirgistaniin kasvaa. Pesci kiinnittää huomion ristiriitoihin Kirgistanin työmarkkinoilla, joissa talouskasvusta huolimatta työolot ovat yhä kehnot ja palkat matalat.

Edellä esittelemäni määritelmä Keski-Aasiaan kuuluvista maista on häilyvä, ja on hyviä perusteita lukea alueeseen myös esimerkiksi Mongolia. Kuten Kristiina Silvan tuo kolumnissaan esiin, on Mongolialla paljon yhteistä edellä mainittuihin viiteen valtioon, joskin erojakin on. Toisaalta eivät nuo viisi Keski-Aasian ”ytimen” muodostavaa valtiota ole keskenäänkään täysin yhtenäisiä. Niitä yhdistää kuitenkin ainakin se, että demokratian juurruttaminen maihin on ollut haastavaa. Olli Nurmen kolmuni käsittelee näiden viiden maan itsenäisyyden historiaa autoritaarisuuden ja sulkeutuneisuuden näkökulmista. Eroja maiden välillä on, mutta esimerkiksi Economist-ryhmän uusimmassa vuoden 2023 demokratiarankauksessa kaikki maat on edelleen sijoitettu autoritaaristen hallintojen ryhmään. Maat asettuvat 167 maan joukossa sijoille 109–162 järjestyksessä Kirgistan, Kazakstan, Uzbekistan, Tadžikistan, Turkmenistan. Vaikka kaksi ensin mainittua ovat harpanneet listalla edellisvuodesta useita sijoja ylöspäin, se ei johdu niinkään demokratian tilan paranemisesta niissä kuin huononemisesta muissa maissa. Kirgistan itse asiassa oli pitkään rankattu hybridien regiimien ryhmään, mutta putosi vuonna 2021 autoritaaristen joukkoon. Tällä listalla Mongolia erottuu edukseen ollen sijalla 59 ja ryhmiteltyinä puutteellisiin demokratioihin.

Johanna Porkkala esittelee taideosastolla Uzbekistanin pääkaupungin Taškentin katujen näyttäviä mosaiikkeja, joita on satoja. Mosaiikkeihin voi tutustua kätevästi myös niitä esitte-

levällä verkkosivustolla, josta ilmenee, että vanhimmat ovat ainakin 1960-luvulta, suurin osa 1970–1980-luvuilta ja uusimmat aivan viime vuosilta. Uzbekistaniin sijoittuu myös Kamille Grigonyten kirjoitus Rahmdillik-kansalaisjärjestöstä, joka tekee vaikeissa olosuhteissa tärkeää ja kansainvälisesti palkittua työtä naisten aseman parantamiseksi.

Muuta kuin Keski-Aasiaa käsittelevässä sisällössä Salla-Maija Teittinen ja Johanna Viimara analysoivat vertaisarvioidussa artikkelissaan pääkaupunkiseudun linja-autonkuljettajien venäjän kielen käyttöä. Ammattiryhmä on hyvin monietninen ja -kielinen. Venäjää osaavat Venäjältä tulleiden lisäksi lähinnä Virosta kotoisin olevat sekä monet varsinkin vanhemman polven aasialaiset ja afrikkalaiset, jotka ovat oleskelleet esimerkiksi Neuvostoliitossa. Artikkeliki avaa toistuvia koodinvaihtoja sisältäviä kielenkäyttötilanteita, joihin venäjätaitoiset linja-autonkuljettajat työssään joutuvat niin keskinäisessä kommunikaatiossaan kuin asiakastilanteissakin.

Anni Reuterin essee taas nostaa esiin kysymyksen siitä, ketkä kaikki pitäisi laskea suomalaisiksi silloin, kun tutkitaan Stalinin vainojen uhrien määrää. Taustalla on Kansallisarkistossa meneillään olevan suomalaisia Venäjällä tutkivan hankkeen tapa laskea suomalaisiksi vain ne, joilla on ollut Suomen kansalaisuus. Näin esimerkiksi inkerinsuomalaiset jäävät suomalaisuuden määritelmän ulkopuolelle vaikka, kuten Reuter mainitsee, heitä saatettiin tuomita suuren terrorin vuosina kuolemaan jopa suomalaissiirtolaisia enemmän. Julkaisemme tässä numerossa myös Eeva Kuikan väitösluento, joka käsittelee eläinkuvauksia neuvostoaikaisessa pohjoisessa alkuperäiskansakirjallisuudessa.

Lopuksi Leo Granberg arvioi Harry Halénin toimittamat Mannerheimin Keski-Aasian matkan päiväkirjat sekä Mikael Hernesniemi Antti Kujalan tuoreen kirjan Neuvostoliiton itäeurooppalaisesta imperiumista. Mukana on myös raportti tämänvuotisesta nuorten filologien konferenssista Tartossa.

Venäjän ja Itä-Euroopan tutkimuksen seura sai Suomen tiedekustantajien liitolta hankeapurahan, jonka turvin *Idäntutkimuksen* toimituskunta vieraili kesäkuussa 2024 Varsovassa. Matkan tavoitteena oli tutustua sikäläisiin niin tieteellisiin kuin ei-tieteellisiin julkaisuihin ja imeä siten kehitysideita uusiksi lähestymistavoiksi tieteelliseen julkaisutoimintaan. Vierailimme myös itäisen Euroopan aluetutkimuksen kannalta kiinnostavissa tutkimuslaitoksissa kuulostelemassa tämänhetkisiä puolalaisen tutkimuksen virtauksia. Julkaisijat ja tutkimuslaitokset ottivat meidät avosylin vastaan ja saimme kuulla monenlaisia kokemuksia niin sosiaalisen median ja podcastien käytöstä kuin multimodaalisesta julkaisemisesta ja esimerkiksi lukijayhteisön rakentamisesta. Näimme myös, että valtion rahoittama tutkimuslaitos pystyy Puolassa toimimaan hyvin itsenäisesti ja tutustuimme maahan sen itäisistä naapureista paenneisiin ruohonjuuritason toimijoihin. Kehitysideoiden ja itäeurooppalaiseen tutkimuskenttään tutustumisen lisäksi vierailu poiki aineistoa kiinnostavaan sisältöön, jota pyrimme julkaisemaan tulevissa *Idäntutkimuksen* numeroissa. Suomen tiedekustantajien liitto on tukenut myös tämän numeron paino- ja postituskustannuksia jäsenavustuksellaan.

Tämä vuoden kolmas numero ilmestyy perinteisesti samoihin aikoihin kuin Helsingin yliopistossa järjestettävä Aleksanteri-konferenssi (23.–25.10.) ja Messukeskuksessa järjestettävät Helsingin Kirjamessut (24.–27.10.), joissa molemmissa *Idäntutkimus* on läsnä. Aleksanteri-konferenssin tämänvuotinen teema on ”Resisting Authoritarianism in Eurasia”. Aihe on ollut *Idäntutkimuksen*kin sivuilla tänä vuonna vahvasti läsnä, erityisesti Vastarinta-teemaisessa numerossa 2/2024. Sen kirjoittajista monet esiintyivät myös 27.9. *Idäntutkimuksen* yhdessä Venäjän ja Itä-Euroopan tutkimuksen seuran kanssa järjestämässä Vastarinta-webinaarissa, joka veti puoleensa yli 60 kuulijaa.

Lehden tämän vuoden viimeisen numeron teema on Arki, jota seuraa vuoden 2025 avaava vapaan teeman numero. Ensi vuoden muiden numeroiden teemoina ovat Ilmasto, Ikä ja Kieli. Tarkempi kirjoituskutsu ja käsikirjoitusten takarajojen päivämäärät löytyvät tämän numeron loppupuolelta sekä lehden kotisivuilta osoitteessa <<https://journal.fi/idantutkimus>>. Entiseen tapaan jokaiseen numeroon otetaan vastaan juttuehdotuksia myös teeman ulkopuolisista aiheista.

Toivotan kaikille hyvää syksyä ja antoisia lukuhetkiä pimenevien iltojen ratoksi!

Helsingissä 3.10.2024

Mika Perkiömäki